

Osijek, 9. listopada 2006.

Prof. dr. sc. Stjepan Babić

Prof. dr. sc. Sanda Ham

Prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić

Fakultetskomu vijeću Filozofskoga fakulteta
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Fakultetsko vijeće Filozofskoga fakulteta imenovalo nas je u Povjerenstvo za ocjenu doktorskoga rada **mr. sc. Nataše Bašić, Vukovci i hrvatski jezični standard**, i u skladu s tim podnosimo sljedeće

IZVJEŠĆE

Doktorski rad Nataše Bašić obasiže 667 str., a građa je raspoređena u sljedećim poglavljima:

Uvod (Određenje teme, Pregled važnije literature o hrvatskim vukovcima, Zadaci i ciljevi rada)

Otvorena pitanja suvremene hrvatske standardologije: pojmovno-terminološke i periodizacijske (Hrvatski standardni jezik i njegovi funkcionalni stilovi, Periodizacija hrvatskostandardizacijskoga tijeka)

Hrvatska standardizacija u 19. st. (Standardizacijska načela i postupci hrvatskih jezikoslovaca preporodnoga i poslijepreporodnoga razdoblja, Sociolingvistički aspekti jezičnoga približavanja Hrvata i Srba u 19. st., Bečki književni dogovor i njegovi odjeci u hrvatskom i srpskom jezikoslovlju, Jezična ideologizacija: hrvatsko južnoslavenstvo i Karadžićevo velikosrpstvo uoči nastupa hrvatskih vukovaca)

Restandardizacija hrvatskoga jezika i pravopisa i vukovskki jezikoslovni smjer (Vukovska redefinicija standardizacijskih načela hrvatskoga jezika, Promjena imena: hrvatski ili srpski (književni) jezik, Novoštokavski jezični i pravopisni sustav, Fonološki sustav i njegov slovopis, Naglasni sustav, Hrvatski pravopisni prijepori: fonološko ili morfonološko pravopisno načelo, Umjereni fonološki pravopis, Novoštokavska morfologija imenskih i glagolskih riječi, Imenske riječi, Glagolske riječi, Gramatičke riječi, Novoštokavsko leksičko čistunstvo)

Jugoslavenski jezični unitarizam i karadžićevština (Načela jugoslavenske jezične politike 1914.-1974., Anketna lingvistika i velikosrpstvo, Anketa slovenskoga časopisa Veda 1912.-1913., Anketa Srpskoga književnoga glasnika 1914., Anketa beogradske Pravde 1931., Anketa Letopisa Matice srpske 1953., Pravopisima do jedinstvenoga jezika, Pravopisno uputstvo iz 1929., Novosadski pravopis iz 1960., Progon hrvatskoga leksika, Posezanja u hrvatsku književnu baštinu, Polemike o pripadnosti štokavštine i dubrovačke književnosti)

Suvremeni hrvatski jezični i pravopisni standard i vukovsko jezikoslovno nasljeđe (Fonološki sustav, Naglasni sustav, Morfološki sustav, Pismo, slovopis, pravopis, Leksik u hrvatskim rječnicima)

Protuvukovskki jezikoslovni smjer (Antun Radić i kritika Maretićeve *Gramatike*, Jagićeve kritike vukovskkoga jezičnoga redukcionizma, Protuvukovaštvo kao izbor u jezikoslovnom radu Dragutina Antuna Parčića, Jozo Dujmušić i hrvatski vukovci, Osnutak Društva *Hrvatski jezik* (1936.) i pokretanje časopisa *Hrvatski jezik* (1938.), Guberina-Krstićeve *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* (1940.), Pokretanje časopisa *Jezik* (1952.), *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* (1967.)

Zaključak

Izvori i literatura

Kao što naslovi poglavlja kažu, N. Bašić obuhvatila je u radu široki raspon dvaju stoljeća – od pojave hrvatskih vukovaca pa do 1967., Deklaracije o hrvatskom jeziku koja je i inače u hrvatskom jezikoslovlju i povijesti priznata kao međaš poslije kojega je utjecaj hrvatskih vukovaca bitno oslabljen.

N. Bašić potanko obrazlaže povijesne i kulturne, ali ponajprije jezikoslovne prilike u kojima je postala vukovska škola u Hrvatskoj. Ponajprije, definira pojam vukovštine, zagrebačke škole, njihova političkoga, društvenoga i jezikoslovnoga sukoba.

Hrvatskim vukovcima N. Bašić naziva skupinu jezikoslovaca koja je djelovala u Hrvatskoj u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća, a glavna djela – pravopis, gramatiku i rječnik – objavila na samom prijelomu stoljećâ: *Hrvatski pravopis* 1892, *Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* 1899, a *Rječnik hrvatskoga jezika* 1901. Riječ je o jezikoslovcima koji su pripadali jezičnoj struji što se zauzimala za stvaranje zajedničkoga književnoga jezika Hrvata i Srba, nazivajući ga u znanstvenim djelima imenom hrvatskim ili srpskim, a u priručnicima namijenjenima školama, u prvo vrijeme, imenom hrvatskim, u skladu sa zakonskom odredbom o porabi službenoga naziva hrvatskoga jezika u Trojednoj Kraljevini.

Vukovci su stajali u oporbi prema zagrebačkoj filološkoj školi i standardizacijskim načelima kakve je ona promovirala te ih 1870-ih godina bila učvrstila u hrvatskoj kulturnoj sredini na prostoru Trojednice, izgradivši književni jezik elastično stabilne gramatičke i pravopisne norme s uporištem u višestoljetnoj hrvatskoj jezičnoj i pravopisnoj baštini. Njegove su glavne odlike bile štokavska jekavska narječna osnovica s jednosložnim dvoglasnikom na mjestu staroga jata u dugim slogovima, koji se bilježio digrafom *ie*, a u kratkima fonemski slijed */jel/*, potom u morfologiji imenskih riječi stariji padežni nastavci u množinskoj imeničnoj i pridjevno-zamjениčnoj sklonidbi, razlikovanje nastavka dativnoga (*-omu/-emu*) i lokativnoga (*-om/-em*) u jedninskoj pridjevno-zamjениčnoj sklonidbi, u glagolskoj morfologiji pak sklonidba participa, a u pisanju umjereni morfološki pravopis. Osim ovih temeljnih i načelnih obilježja, autorica opisuje i obrazlaže i pojedinačna.

Pozivanjem na Karadžićev i Daničićev jezikoslovni autoritet vukovci su pokrenuli i proveli ponovnu normizaciju hrvatskoga jezika i pravopisa s namjerom da ju približe srpskoj, vjerujući da će Karadžić-Daničićev model postati normom i u Srbiji. Stoga se zauzimaju za dvosložnu fonološku interpretaciju dugog jatovskoga odraza, koju su bilježili troslovom *ije*, namjesto dotadašnjega dvoslova *ie*, novoštokavski naglasni sustav tzv. istočnohercegovačkoga tipa, padežni sinkretizam (izjednačenje dativnih i lokativnih nastavka u jedninskoj pridjevno-zamjениčnoj sklonidbi muškoga i srednjega roda te triju množinskih padeža – dativa, lokativa i instrumentala – u imeničnoj i pridjevno-zamjениčnoj sklonidbi), nesklonjivost participa i fonološki pravopis kao najkarakterističnija obilježja novoga jezičnoga i pravopisnoga modela.

Sam naziv – vukovci – koji hrvatsko jezikoslovlje duguje Vjekoslavu Babukiću, pojavio se već polovicom 19. stoljeća, što znači da je riječ o duljem procesu prihvaćanja određenih Karadžićevih i Daničićevih pogleda i zasada u hrvatskom jezikoslovlju, koji se može pratiti u nekoliko naraštaja hrvatskih jezikoslovaca. U temeljima je toga procesa bio je Bečki književni dogovor iz 1850., a koji je polazi od romantičarske povijesne zablude da su Hrvati i Srbi jedan narod koji stoga trebaju imati jedan jezik i jednu književnost. Činjenica o stvarnoj nevažnosti bečkoga dogovora općepoznata nam je, a N. Bašić postavlja ju u povijesni, kulturni i jezikoslovni kontekst vremena koje je nadolazilo - vremenom je temeljna misao o jednom narodu i jednom jeziku (koja je na razini političkoga proglašenja, a ne jezične reforme, naglašava N. Bašić) doživjela različita tumačenja i mijene, uglavnom povezane s prevlašću pojedinih političkih snaga i ideologija u južnoslavenskim prostorima. N. Bašić utemeljuje i obrazlaže kako je anakrono (ali politički uspješno!) bila presađivana u druge povijesne okvire, proširivana drugim sadržajima i narodima, primjerice za trajanja jugoslavenske države, kada su se njome u kraljevinskoj Jugoslaviji pokušali jezično asimilirati osim Hrvata Slovenci i Makedonci, a u socijalističkoj Crnogorci i Muslimani. Za socijalističke je Jugoslavije ponovno vraćena u hrvatsko-srpske okvire, posvjedočujući da je više od stoljeća okupljala sumišljenike koji su vjerovali da se može stvoriti jedinstveni srpskohrvatski standardni jezik bez obzira na različitost povijesnih, kulturnih i sociolingvističkih čimbenika u kojima su se razvijala i najposlije, nakon raspada Jugoslavije 1990-ih razvila četiri posebna književna jezika sa Zagrebom, Beogradom, Sarajevom i Podgoricom kao kulturnim središtima.

N. Bašić svojim je radom potpunije osvijetlila zbivanja koja su od polovice 19. stoljeća vodila prema, kako se obično veli, pobjedi hrvatskih vukovaca na prijelomu stoljećâ . Rad pokazuje koliki je i kakav bio udio Karadžićeve i Daničićeve jezikoslovne misli u njima, razjašnjava koliko su se oni koje nazivamo vukovcima držali dvojice učiteljâ, koliko su ih iznevjerili ili krivo razumjeli, a koliko su neka rješenja rezultat njihova vlastitoga rada i kritičkoga pristupa izvorima. Taj nam je prinos njezina rada važan jer je sintetičan u potpunosti, a u svojoj sintezi i nov u zaključcima – iako imamo mnogih radova o pitanjima odnosa hrvatskih vukovaca i hrvatskoga jezika, ovaj je rad obuhvatio njih sve i k tomu bitno dogradio. Raščlamba je prijepornih točaka književnojezične problematike u razdoblju zrenja i doradivanja modernoga hrvatskoga književnoga jezika u 19. stoljeću na fonološkoj, morfološkoj, leksičkoj i pravopisnoj razini neobično iscrpna, bogato je oprimjerena i utemeljna tako da uspješno osvjetljava koncepcijske razlike dvaju pristupa hrvatskomu

dobrih i loših riječi, frazema i oblika – koji su pod slikovitim imenima jezičnih braniča, barbarizama, antibarbarizama, paljetkovanja i iverja, znatno utjecali na razvitak hrvatske jezične i pravopisne norme.

Napuštanje kanonskoga modela s početka 20. stoljeća i kasnije mijene vukovskoga jezikoslovlja N. Bašić opisuje i obrazlaže u objema jugoslavenskim državnim zajednicama, napose u onim djelima i dokumentima koji se pozivaju na Karadžićev jezikoslovni autoritet iako promiču jezični i pravopisni sadržaj koji nema veze s Karadžićevim jezikoslovnim pogledima. Raščlanjuje ključna jezična i pravopisna pitanja o kojima su se vodile polemike cijelo stoljeće, a neka su od njih i danas još uvijek otvorena (N. Bašić izdvaja u tom smislu položaj dvoglasnika u fonološkom sustavu hrvatskoga književnoga jezika, neke sastavnice naglasnoga sustava, neka pravopisna pitanja, leksička i nazivoslovna pitanja).

Osobita nam je vrijednost i novina rada N. Bašić rasprava o protuvukovskom smjeru u hrvatskom jezikoslovlju, koji je tekao usporedno s vukovskim, a iznimno je važan kao ispravljajući model krajnjih isključivosti vukovske škole, zahvaljujući kojemu su koliko-toliko sačuvana hrvatska književnojezična načela predmetnoga razdoblja u okomici višestoljetnoga procesa izgradnje hrvatskoga književnoga jezika kao posebnoga jezičnoga sustava izišloga iz osobite hrvatske jezične, kulturne i društvene povijesti. taj nam je dio hrvatske jezične povijesti, zbog dobro nam znanih političkih razloga, ostao zamagljen, nedostatan poznat i u onoj mjesri u kojoj ga poznajemo, ne poznajemo ga iz pera hrvatske tradicije, nego vukovskoga. U tom je smislu N. Bašić iskorak prema suvremenim opisima i poimanjima toga dijela naše povijesti. Primjerice, ovamo svakako valja uvrstiti poglavlje o još uvijek nedovoljno poznatomu radu J. Dujmušića.

Uz navedene temeljne činjenice koje pred nas podastro ovaj neobično opsežan i primjerima i literaturom bogat rad, kao odliku mu valja izdvojiti brojna točna i suvremena zapažanja o slovoписu, fonetici, fonologiji, morfologiji i sintaksi hrvatskoga književnoga jezika uopće, sitnijim zaključcima i tvrdnjama koji su nam do sada bili nepoznati.

Osobito je uspješno znanstveno obrađena metodološka bit rada o jezičnim (jezikoslovnim, normativnim) i izvanjezičnim činiteljima (povijesnim, političkim, kulturnim) koji su omogućili postanak i uspon vukovskoga književnonormativnoga pogleda, sukob s hrvatskim tradicijskim književnonormativnim stavovima i napokon, raslojavanje i rastakanje; napuštanje vukovskih jezičnih pogleda.

Načelnih zamjeraka koje bi se uputile sadržaju, koncepciji ili metodologiji rada, nema. Zaključci su sukladni izlaganju u radu i posve jasni. Literatura je suvremena, neobično opsežna (samo joj je popis na 72 str.), dobro metodološki upotrijebljena u radu. Osobito je vrijedno to što su neka „kanonska“ djela hrvatske jezične povijesti u radu N. Bašić reinterpetirana u skladu sa svuvremenim hrvatskim jezikoslovnim znanstvenim postignućima i stavovima.

Doktorski rad mr. sc. Nataše Bašić: Vukovci i hrvatski jezični standrad, ispunja znanstvene uvjete koje treba ispuniti doktorski rad i zbog toga predlažemo Fakultetskomu vijeću Filozofskoga fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku da prihvati našu pozitivnu ocjenu.

Prof. dr. sc. Stjepan Babić
Predsjednik Povjerenstva

Prof. dr. sc. Sanda Ham
Mentorica

Prof. dr. sc. Ljiljana Kolenić
Članica Povjerenstva

